

9.07.2022

Fødevarekrisen kan føre til et mere isoleret Europa

EU risikerer at miste venner, hvis ikke unionen formår at hjælpe ofrene for fødevarekrisen – og levere en troværdig fortælling om dens årsager.

Skrevet af

Ditte Brasso Sørensen

📞 +4561101115

✉ ditte@thinkeuropa.dk

Rasmus Egmont Foss

📞 +4561106288

✉ rasmus@thinkeuropa.dk

Verdens ledere kan ikke blive enige om, hvem eller hvad der har skubbet kloden ud i en ny fødevarekrise. Fra Kina og det afrikanske kontinent flyder beskyldninger mod Vestens sanktioner over for Rusland, som i deres øjne fordyrer gødning og indespærre korn. Imens afviser europæere ethvert ansvar for de stigende madpriser og insisterer på, at skylden for krisen ligger hos Putin.

Baggrunden for den storpolitiske polemik er alvorlig, for den igangværende fødevarekrise har potentiale til at udvikle sig til en humanitær katastrofe af dimensioner. Alene i år estimerer FN, at 323 millioner mennesker risikerer akut mangel på mad, og Ukraine-krigen ses som årsag til, at 46 millioner mennesker kommer til at lide under fødevaremangel. Samtidig er truslen fra de stigende fødevarepriser størst i de regioner, hvor klimakrisen rammer hårdest. Særligt Afrikas Horn er plaget af den værste tørke i årtier efter tre fejlslagne regnsæsoner og rekordhøje temperaturer. Verdensbanken har foreløbig dedikeret 2,3 milliarder dollar primært til Etiopien og Madagaskar, hvis afgrøder er akut truet af tørke.

I stormagternes spil om ansvaret for krisen er EU lige nu ved at miste grebet om fortællingen. Og selv om de humanitære hensyn bør veje tungest, er kampen om narrativet også ekstremt vigtigt for Europas geopolitiske magt og globale alliancer. Taber EU her, risikerer det nemlig at blive afgørende for synet på Vesten. Derfor har Europas ledere også indledt et globalt fremstød, der skal overbevise asiater, afrikanere og latinamerikanere om den europæiske version af historien, men det er langt fra givet, at det vil lykkes.

Selv om Ruslands invasion af Ukraine har forværret fødevarekrisen drastisk, er krigen ikke hele forklaringen på situationen. Den truende katastrofe er også tegn på en systemisk krise, der er forbundet med klimaforandringer, indretningen af vores energiproduktion, coronapandemien og fødevarers globale forsyningskæder. Størstedelen af verdens fødevarer produceres i dag i seks regioner, og den globale afhængighed af disse er derfor stor, ligesom regionerne er gensidigt afhængige af hinanden. Det er for eksempel nødvendigt, at den gødning, der produceres i Ukraine og Rusland, når frem til Brasilien – en anden global fødevareregion – inden august, da man ellers risikerer et betydeligt mindre udbytte af høsten der.

De største prisstigninger på fødevarer fandt faktisk sted inden Putins invasion af Ukraine den 24. februar. Fra maj 2020 til udgangen af 2021 steg FN-organisationen FAO's fødevareprisindeks med næsten 50 procent. I år er det 'blot' steget yderligere 16,6 procent. Det er særligt vegetabiliske olier og gødning, der er steget i pris.

11

I stormagternes spil om ansvaret for krisen er EU lige nu ved at miste grebet om fortællingen. Og selv om de humanitære hensyn bør veje tungest, er kampen om narrativet også ekstremt vigtigt for Europas geopolitiske magt og globale alliancer.

Fødevarekrisen er uløseligt forbundet med både klimaforhold og høje energipriser. Alt fra afvanding og landbrugsmaskiner til forarbejdning og transport sluger energi i fødevareproduktionen, og alene sidste år steg prisen på nitrogengødning i EU med 263 procent på grund af høje gaspriser.

Krisen har også et bagtæppe, der rækker dybere ned i vores forbrugsmønstre, især når det kommer til forbruget af korn til andet end at brødføde mennesker. Både foderproduktion og afbrænding af afgrøder til brug for biobrændsel trækker fødevarer ud af systemet, og mennesker spiser under halvdelen af alt produceret korn, skriver *The Economist*. Mængden af afgrøder, der bruges til biobrændstof og foder, svarer til seks gange så meget som Ruslands og Ukraines produktion lagt sammen. Analyseplatformen *Gro Intelligence* estimerer, at der hvert år produceres biobrændstof af afgrøder – særligt majs, hvede, sukker, raps, solsikke og soja – der kunne opfylde kaloriebehovet for 1,9 milliarder mennesker. Det vil sige, at de kunne opfylde kaloriebehovet for de 323 millioner mennesker, der risikerer at sulte, omkring seks gange.

Mange erklæringer, få løsninger

I de seneste uger har verdens nøglelande mødtes til G7-, BRICS-, EU- og NATO-topmøder. Fødevarekrisen har været på dagsordenen på alle møderne, men det forbliver uklart, hvad løsningen er, og hvem der har ansvaret for at finde den.

FN har kastet sig ind i kampen og arbejder på højtryk for at forhandle en resolution på plads, der skal sikre en ophævelse af den russiske blokade af Odesas havn, så de cirka 20 millioner ton korn på havnen kan komme ud. Det er kritisk at få flyttet kornet, både for at eksportere det til lande i særligt Afrika og Mellemøsten, der er afhængige af kornimport, og for at gøre plads i siloerne til den næste høst, der ellers risikerer at gå tabt. Forhandlingerne har dog foreløbig ikke ført resultater med sig.

Også EU har iværksat en række initiativer. Unionen har forsøgt at oprette alternative eksportruter for ukrainsk korn, ligesom man har iværksat et nyt program, der blandt andet skal afhjælpe fødevareafhængighed i Afrika ved at styrke den lokale produktionskapacitet. Senest har man afsat 600 millioner euro til en fødevarekriseplan.

G7-landene har på deres side lovet at gøre »alt, hvad der er muligt« for at afhjælpe krisen. I samarbejde med Verdensbanken, FN og Den Afrikanske Union er de gået sammen om at etablere en såkaldt Global Alliance for Food Security, som hidtil har mobiliseret mere end 14 milliarder dollar. Efter mødet på det bayerske Elmau-slot i sidste uge lovede G7's ledere desuden at give 4,5 milliarder dollar til at »beskytte de mest sårbare mod hungersnød og fejlernæring«. Fortsat er det dog små beløb sammenlignet med bistanden under seneste fødevarekrise i 2007-2008, hvor G20-landene gav cirka 22 milliarder dollar.

11 Selv om der er bred opbakning til at støtte mennesker, som lider under sult, er der ikke enighed om, hvordan krisen skal håndteres

I vores del af verden er vi vant til at se mod G7, når store globale spørgsmål skal adresseres. Men landene i sammenslutningen tegner sig nu for under halvdelen af verdens BNP og blot en tiendedel af verdens befolkning. Uden for Vesten opfatter mange gruppen som en mere eller mindre illegitim forsamling, der undergraver FN.

Ved sidste uges topmøde havde G7-lederne da også sørget for at invitere kolleger fra Indien, Senegal, Sydafrika, Argentina og Indonesien i et forsøg på at nærme sig en fælles forståelse og knytte landene tættere til sig, så de ikke ender i armene på Kina. Men det er ikke kun G7, der er på strategisk charmeoffensiv: BRICS – samarbejdet mellem Brasilien, Rusland, Indien, Kina og Sydafrika – ønsker med 'BRICS plus' også at række en udstrakt hånd til lande som Indonesien, Egypten, Malaysia og Argentina. Da Brasilien, Rusland, Indien, Kina og Sydafrika mødtes den 23. juni, rundede de også spørgsmålet om fødevareafhængighed, men undlod at komme med nye initiativer, der kan afhjælpe krisen.

Selv om der er bred opbakning til at støtte mennesker, som lider under sult, er der ikke enighed om, hvordan krisen skal håndteres – heller ikke i Vesten. Direktøren for

FN's Fødevarerprogram, David Beasley, har været kritisk over for EU's ambitioner om at åbnesåkalde solidaritetsbaner, der skal sikre, at ukrainsk korn kaneksporeres over land. Ifølge Beasley er initiativet en praktiskumulighed, der både risikerer at få priserne til at stige yderligere og udskyde reelle løsninger på problemet. Andre, heriblandt den tidligere svenske statsminister Carl Bildt, har kritiseret G7 og NATO for ikke at bakke op om en (risikabel) militær operation, der kan åbne den ukrainske havneby Odesa, således at korn kan transporteres derfra.

Rusland er tilbage på verdensscenen

I ugerne efter den 24. februar lignede Vladimir Putin en ensom krigsmager med en tvivlsom fremtid i global politik. Selv Europas historisk russofile højrefløj tog skarpt afstand fra præsidenten, og vestlige lande fandt sammen om den ene sanktionspakke efter den anden for at isolere Rusland økonomisk. Siden er det imidlertid blevet klart, at fordømmelsen af Rusland ikke er så unison, som vestlige ledere ville ønske sig.

Da man i FN i starten af marts stemte om en resolution, der fordømte Ruslands invasion af Ukraine, blev den godt nok stemt igennem med et overvældende flertal på 141 stemmer for og fem imod. Men der var 35 stater – svarende til cirka en ud af fem FN-medlemmer – der undlod at stemme, heriblandt folkerige nationer som Indien og Bangladesh.

Da FN i april stemte om at suspendere Rusland fra FN's Menneskerettighedsråd, var flertallet skrumpet. Her stemte 93 for, 24 imod, og 58 undlod at stemme. Selv om afstemningerne ikke handler om fødevarekrisen, viser de, at Rusland ikke globalt set står så isoleret, som Vesten håbede på.

11 Når EU kalder Putin eneansvarlig for fødevarekrisen, risikerer det at blive opfattet som et politiserende indlæg, hvor europæerne vasker hænder og negligerer deres egen anpart i problemerne.

Det blev yderligere understreget, da Putin den 23. juni deltog på lige fod med andre ledere i det virtuelle BRICS-topmøde, og i sidste uge mødte han blandt andre Indonesiens præsident og G20-formand, Joko Widodo, på sin første udlandstur siden krigens begyndelse. Til november kan Putin meget vel sidde med ved bordet, når G20-lederne mødes på Bali. Selv om den russiske præsident er persona non grata hos

os, er han langsomt på vej tilbage på den del af den internationale scene, der ligger uden for Vestens kontrol.

EU mister grebet

At Vesten ikke er lykkedes med at skabe global opbakning til isolationen af Rusland, betyder også, at man heller ikke alene kan styre narrativet om fødevarekrisen. Som (indirekte) part i krigen fremstår Europa og USA som medansvarlige for krigens spill overproblemer – særligt for dem, der mener, at krigen udspringer af NATO's østlige ekspansion, sådan som Kinas præsident Xi Jinping senest gentog det ved BRICS-topmødet.

Præsidenten for Den Afrikanske Union, senegalesiske Macky Sall, har længe anklaget de vestlige sanktioner for at sende fødevarepriserne i vejret. Både Xi Jinping og den sydafrikanske leder Cyril Ramaphosa har gentaget samme beskyldninger i de seneste uger. Macky Sall har ligeledes beskyldt EU for at fordyre gødning med sanktionspolitikken.

Europæiske ledere afviser blankt kritikken. I stedet forsøger de igen og igen at redegøre for, hvordan sanktionerne virker – hidtil med begrænset succes – og understrege Ruslands utvetydige ansvar for krisen.

Det er en risikabel strategi i en systemisk krise, hvor man ikke kan afvise, at problemer, der går forud for krigen i Ukraine, også har en effekt, og hvor brug af afgrøder til brændsel og foder tærer på de tilgængelige fødevarer. Når EU kalder Putin eneansvarlig for fødevarekrisen, risikerer det at blive opfattet som et politiserende indlæg, hvor europæerne vasker hænder og negligerer deres egen anpart i problemerne.

Kigger man på EU's sanktioner mod Rusland, er det rigtigt, at de ikke omfatter fødevarer og landbrugsprodukter. Tredjelande, der importerer fødevarer og landbrugsprodukter såsom gødning, er heller ikke omfattet af EU's sanktioner, ligesom europæiske virksomheder kan importere russiske landbrugsprodukter, så længe handlen ikke omfatter sanktionerede individer. Udfordringen for EU er, at sanktionerne ganske vist ikke er skyld i fødevarekrisen, men krigen betyder i sig selv, at krisen forværres. Og i en situation, hvor der ikke er global enighed om, at EU og Vesten er ansvarsløse i forhold til selve krigen, vil en del lande tildele unionen et ansvar for den stadigt mere presserende fødevarsituation. Dertil kommer, at den

europæiske brug af korn til blandt andet foder let kan fremhæves af kritikere som en faktor, der gør krisen dybere.

Skal EU bibeholde sit image som en ikkepolariserende blok, er det nødvendigt, at unionen kommer med konkrete løsninger, når det gælder krigens afledte effekter. Da Litauen for nylig blokerede transit af varer fra Rusland til den russiske enklave Kaliningrad, trådte Kommissionen til for at deeskalere situationen. Forhandlingerne mellem Kommissionen, EU-landene og Rusland omkring eksporten af varer til enklaven er et eksempel på, hvordan man kan forhandle om et delelement i krigen, uden at man dermed forhandler om fred som sådan. Ligeledes bør unionen, for at afbøde krigens konsekvenser, sætte alt ind på at støtte de igangværende forsøg på at forhandle om en ophævelse af den militære blokade af Odesas havn, selv om det vil indebære svære drøftelser med både Rusland og Tyrkiet, der står til at blive en central samarbejdspartner. Selv om Putin udnytter hveden som et våben i krigen, er det langt fra det narrativ, der er blevet globalt dominerende. For det meste af kloden er krigen på ukrainsk jord en regional konflikt, de helst vil stå uden for. Men når kampene får konsekvenser for resten af verden i form af pres på fødevareforsyningen og stigende inflation, kan nuancer om skyld og ansvar og principielle argumenter om demokrati og frihed få svært ved at trænge igennem.

Derfor må EU sætte alt ind på at levere praktiske løsninger, der kan afbøde krigens afledte effekter, for unionen kan ikke tåle at tabe narrativet om en krise, der vil have massive humanitære og potentielt destabiliserende konsekvenser.